

בבא קמא לט

משה שווערד

1. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף יט עמוד א

מתני' חרש. בחרש שאינו שומע ואינו מדבר עסקינן דהוי חרש מעיקרו אבל פקח ונתחרש בר דעת הוא וחייב בכל דינין שבתורה אבל חרש מעיקרו ושומע וקטן לאו בני דעה ניהו ולא חייבינהו רחמנא לא במצות ולא במכות ולא בעונשין וכי היכי דפטורין בנוזקי גופן כדתנן [לקמן דף פז א] הם שחבלו באחרים פטורין ה"ה בנוזקי ממונן...

2. ערוך השולחן אורח חיים סימן תרצה סעיף יח

... ויש להסתפק אם שלח לקטן אם יצא ונלע"ד שיצא דהא לרעהו כתיב וגם קטן בכלל כדמוכח מקרא דכי יגוף שור איש את שור רעהו והנוגח שור של קטן חייב:

3. תוספות מסכת בבא קמא דף לט עמוד א

אין מעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו - תימה מאי טעם דאין מעמידין דאין לומר משום דאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות כדאיתא בפ"ק (דף יד:) גבי שוה כסף ואוקמינן ביתמי דלא דמי כלל דהתם מיירי בהזיקו בחיי האב ומשום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח ואין לומר נמי דהיינו טעם משום דפלגא נזקא קנסא ויתמי לאו בני קנסא ניהו דלמ"ד פלגא נזקא ממונא מאי איכא למימר...

4. פני יהושע מסכת בבא קמא דף לט עמוד א

בפרש"י בד"ה שור של חרש כו' אבל בניזקי מועד מעמידין אפטרופוס לשור היתומין כו' אבל תם דגבייתו מגופו כו' כדאמרינן כו' ואוקמינא ביתמי עכ"ל. לשון רש"י בזה תמוה מאד דהתם איירי לענין דמיטלטלי דיתמי לא משתעבדי ומה ענין זה הטעם לשור של חרש שוטה וקטן דהכא וכמו שהקשו התוספות, ונראה לי דרש"י סובר דפטור שור תם בחש"ו למ"ד אין מעמידין אפטרופוס הוא פשוט כיון דלאו בני תשלומין ניהו בשום מקום ומהיכא תיתי להעמיד להם אפטרופוס להפסידם בידים והא דמעמידין להם בשור מועד היינו מפני תיקון עולם כיון שהוחזק נגחן אלא דסובר רש"י דבכלל שור של קטן הוא ג"כ שור שירשו מאביהם ואפילו נגח בחיי אביהם אין מעמידין להם אפטרופוס לקבל עדות ולקיים והועד בבעליו כדי שיגבה מגופו, וכל זה דקדק רש"י מלשון לגבות מגופו משמע דאע"ג שאין צורך האפטרופוס בשביל השמירה אלא בשביל הגובינא אפ"ה אין מעמידין בתם, וכן משמע מלשון הש"ס מדמייתי עלה מהא דאין נזקקין לנכסי יתומים דאיירי עבור חוב אביהם ועל זה כתב רש"י דאפילו בכה"ג שנגח בחיי אביהם דלא שייך הטעם דבני תשלומין שהרי החוב הוא מחמת אביהם אפ"ה אין מעמידין להם אפטרופוס כיון שאין החיוב אלא מגופו שהוא מטלטלי דיתמי, כן נראה לי ליישב קצת לשון רש"י מצד דוחק:

5. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף יט עמוד א

איצטדין. מושב שחוק שרגילים לעשות לפני המלכים מבהמות שמתגרות זו בזו וכולן עם אדם עם כולן ומתוך שמתגרין בו בשור מרגילין אותו ליגח כגון זה אמ המית את האדם באותו מעמד אינו חייב מיתה שנאמר כי יגח מעצמו ולא שיגיהוהו בעל כרחו לפיכך פטור דאינהו גרמו ליה ומינס אניס:

6. ספר נחלת משה

הא דלכאורה יש להקשות ל"ל קרא דכי יגח ולא שיגיהוהו
הא אפשר למילף מכמיתת הצעלים כך מיתת השור ואלל
הצעלים פשיטא דאם אחד צא להרגו וקדם וחרגו שפטור
ממיתת אלא ודאי שאפי' אם השור הרג אדם אחר צאותו
מעמד נמי פטור ולכן צעין קרא כי יגח ולא שיגיהוהו וצד
אתי שפיר הא דתניא צברייתא לקמן מא. מפני שהוא
כמעושה ולא קתני מפני שהוא מעושה וכייוו לפי דלא הוי
אונס ממש. ועיין מה שכתבתי לעיל כד: לענין שור האילטדין
שהזיק שיש צדק מחלוקת התי' והריעצ"א לפי התי' פטור
ולפי הריעצ"א חייב.

שור האילטדין אינו חייב מיתה. — עיין מה שכתבתי לעיל
כד: שמהתוד"ה המשסה וכו' משמע דשור האילטדין
דפטור לא רק אם הרג את האיש שנלחם עמו אלא אפי' אם
צאותו מעמד הרג אדם נמי פטור וצדק יתורן נמי

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

שנא' כי יגח ולא שיגחוהו. מצינו דרשה כזו במס' ב"מ (לו.) כי תשבע מעצמה, ולא שהדיינים משביעים אותה, וכן במס' בכורות (כח.) יעבור כתיב, ולא שיעבירוהו אחרים. וכתב בבית האוצר (מער' א כלל כד) שהדרשה מתיבת "כי", דהכוונה אם יגח מעצמו ואי בעי לא נגח, ולא שיגח בעל כרחו ע"י אנשים המכריחים אותו, ומפרש שם דהא דאונס רחמנא פטריה, י"ל דהמעשה אשר אדם עושה מפאת אונס, אין המעשה מתייחס לו כלל, וחשיב כאילו נעשה מאליו ואיננו הוא העושה את המעשה, וראיה לזה

מהמשנה כאן דשור האיציטדין, דכל שהשור נוגח באונס לא קרינן ביה כי יגח, והיינו משום דאין השור נחשב לנוגח, ונחשבת הנגיחה רק כאילו נעשית מאליה ע"י הדבר המכריח את השור לנגוח, אבל אינה מתייחסת אל השור, ואין השור נחשב נוגח.

8. ספר דבר יעקב

ה] בית דין מעמידין להם אפוטרופוס ומעידין להן לפני אפוט' - האחרונים דנים [עין אה"א נזק"מ ד-ט] מהו גדר החיוב כשיש אפוט', האם החיוב תשלומין חל על האפוט' מדין שומר, אלא שרבנן תיקנו שיגבנו מהיתומים כדי שלא ימנעו, או שהחיוב חל על היתומים, ואע"פ שאין להם דעת, מ"מ כיון שיש אפוט' שידו כידם, מתחייבים היתומים בגלל מעשה האפוט'. ומדברי רש"י שביאר שבשור תם הוי מטלטלי דיתמי שלא משתעבדי, משמע שהוי חיוב על היתומים. המנ"ח [מצוה נא-י] מסתפק האם הודאת החש"ז יועיל לפוטרום מדין מודה בקנס, ולכאורה אפשר לתלות בספק הזה.

ההג' אשרי [להלן פו. הובא להלן ע"ב אות ב] הוכיח מדברי ריב"ח שסובר דחוזרין ונפרעין מהיתומים לכי גדלי, שקטן שהזיק בקטנותו חייב לשלם לכשיגדל. ומוכח מדבריו שהוי חיוב על הקטן, דאם הוי חיוב על האפוט' ליכא ראייה שכל קטן שהזיק [שליכא אפוט'] יתחייב לכשיגדל.

9. ספר נחלת משה

אין מעמידין אפוטרופוס להם לגנות מגופו. — פי דהאפוטרופוס שהצ"ד מעמידין אותו הוא לא לענין שאם יזיק ישלם מגופו אלא האפוטרופוס הוא לעשותו מועד שאם יגח ג"פ אלל האפוטרופוס יהיה מועד וישלם מ"ש מן העליה.

10. רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ו הלכה ז

הזיקו אחר שהועדו בפני אפטרופין, אם עדיין הוא תם משלם חצי נזק מגופו ואם הועד בו שלשה ימים ואחר כך הזיק משלם נזק שלם מן היפה שבנכסי אפטרופין ולכשיגדלו היתומים יעשו דין עם האפטרופין וישלמו להן.

השגת הראב"ד: הזיקו אחר שהועדו בפני אפטרופין אם עדיין הוא תם משלם חצי נזק מגופו. א"א ורבא /בבא קמא/ (לט) מפרש לסתם מתניתין דאין מעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו.

11. אור שמח הלכות נזקי ממון פרק ו

[ג] שור של חרש שוטה וקטן כו' פטורין, אבל ב"ד מעמידין להם אפטרופסין כו': הנה מובנו האמיתי כמו שפירשו ההשגות בדעת רבינו, שסובר דסתם משנה (ב"ק ל"ט ע"א) ג"כ סוברת דמעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו, ורק דמחלקת בין מה שנגחו כבר למה שנגחו אחרי שהעמידו אפטרופוס. דמה שנגחו כבר פטורין, דלא היה חובת שמירה על חרש שוטה וקטן, אבל אם הוחזקו נגחנין, פירוש שנגיחתם היה שלא ע"י שסוי וכיו"ב, מעמידין אפטרופוס ומה שיגח אחרי זה תיכף משלם, אם תם חצי נזק, או נזק שלם אח"ז כשיועד, ורבא כי משני (שם) מעמידין לשויה מועד, פירושו זה אליבא דכולי עלמא, אבל באמת מצי משנתנו לסבור מעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו, וכפי הנראה אע"ג דאיתמר במכילת' (משפטים נזיקין פ"י) תם א"צ עדים, פירוש שיעידו בו שישמור אותו, וכמו מועד שצריך שיעידו בו שישמרו, וכמש"כ תוס' לעיל כ"ג (ע"ב) ד"ה ולא ישמרו, בכ"ז גבי אפטרופסין צריך להעיד בפניהן שהוא נגח קודם שהעמידו האפטרופוס, ואחרי זה שיגח משלם ח"נ מגופו, הא לא"ה פטור, דלא יהא עדיף מגופו שהזיק דפטור, וא"ש לשון המשנה ולשון רבינו ודוק. ועיין בתוס' (שם ד"ה אלמא) וחידיושי רשב"א (שם ד"ה אלמא) בזה בשם ראב"ד:

12. פני יהושע מסכת בבא קמא דף לט עמוד א

בגמרא מעליית מאן ר"י אמר מעליית יתומים כו'. נראה מזה דלא פליגי אלא ביתומים דוקא דמ"ד מעליית אפטרופוס לא חש לטעמא דמימנע ולא עבדי כיון שהיתומים בודאי יגיעו לכלל גדלות לא יפסידו האפטרופסים דחוזרין ונפרעין לכו גדלי אבל בחרש ושוטה שאפשר שלא יתפקחו לעולם א"כ כו"ע מודו מעליית שלהם דאי מעליית אפטרופסים מימנע ולא עבדי וק"ל:

13. תוספות מסכת בבא קמא דף לט עמוד א

ורבי יוחנן אמר או לשטר שיש בו רבית - וא"ת והא טעמא דאין נזקקין משום דחיישינן לצררי כדמפרש רב הונא בריה דרב יהושע בפרק גט פשוט (ב"ב דף קעד. ושם) והתם פסקינן הלכתא כוותיה והכא לא שייך טעמא דצררי ...

14. תוספות מסכת בבא קמא דף לט עמוד א

דאי אמרת מעליית אפטרופוס ממנעי ולא עבדי - מכאן מדקדק הר"ר חיים דאפטרופסין לא משלמי אפילו פשעו בשל יתמי דהא הכא פשע בשור האפטרופוס ואפ"ה מפטרי ...

15. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף יט עמוד א

מעמידין להם אפטרופוס. דברי הכל היא ולא לאגבויי מגופן קתני דההיא פלוגתא דתנאי אלא הכי קאמר אם הוחזקו נגחנין מעמידין להם אפטרופוס לשמרם שאם נגחו שלש פעמים בשלשה ימים לאחר שהעמידו להם אפטרופוס אע"פ שבכולן תמין הן [ואין משלמין] מעידין בהן לפני אפטרופוס לשווינהו מועדים ומנחה רביעית ואילך משלמים נזק שלם מעליה של אפטרופוס ולכי גדלי יתמי משתעי אפטרופוס דינא בהדייהו דאי יכלו [אפטרופוס] לברורי דנטרו שמירה פחותה כלתה שמירתן מתקנתא דרבנן [כי היכי] דלא מימנעי מלמהוי אפטרופו' והאי דמחייבי' ליתמי לשלומי משום דמצרכין לשמירה מעולה דקי"ל [כר' מאיר] דסוף פירקין ומחמת ממונו דיתמי איחייב ואינהו בעו לשלומי:

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

כתבו התוס' בשם הר"ר חיים כהן דאפטרופסין לא משלמי אפילו פשעו בשל יתמי, דהא הכא פשע בשור האפטרופוס ואפ"ה מפטרי. ובשטמ"ק כתב בשם הר"י אליעזר יקר ור"א מגרמישא דס"ל נמי כן. ועי' בחי' הרמב"ן מס' גיטין (נב:) דס"ל דאם מינוהו אבי יתומים פטור האפטרופוס מפשיעה, משום דאי מחייבת ליה אתי לאימנועי, אבל מינוהו ב"ד חייב בפשיעה. והר"י ס"ל [מובא בתוס' כאן] דלעולם חייב בפשיעה. וכ"כ הרא"ש. ורוב הפוסקים ס"ל כן. ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קא) שהביא מתשו' מהרשד"ם (י"ד סוסי' קלז) דע"כ לא

פטור הר"ח לאפטרופוס אלא כשפושע בשמירה, אבל זה שהזיק בידים ומסר האיזור ביד מי שהי"ל שייכות בו, בהא ודאי כו"ע מודים שהאפטרופוס חייב. ובנתיבות (סי' שא סק"ב) כתב בשם תשו' שב יעקב (חור"מ סי' יא) דכל שומר שמסר לשומר שלא היה נאמן אצל הבעלים דחשיב מזיק. ועי' בש"ך (חור"מ סי' רצ ס"ק כה). וע"ע בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קא).

17. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת בבא קמא פרק ד

שורו של יתומין ושל אפטרופין שיצא והזיק מהו ר' יוחנן אמר משל יתומין שאם אתה אומר משל אפטרופין לא נעשה אדם

מעולם אפטרופוס. רבי יוסי בן חנינה אמר משל אפטרופין ותייא דרבי יוסי בן חנינה כאבא שאול ודרבי יוחנן כרבני דתנינן תמן אפטרופוס שמינהו אבי יתומין ישבע [דף כ עמוד ב] מינהו בית דין לא ישבע שבית דין מבחנין אותו אבא שאול אומר חילוף הדברים אפטרופוס שמינהו אבי יתומין לא ישבע דבעי ממשכנא ליה מינהו בית דין ישבע אית בר נש בעי מיתן כמה ומיתקרי הימן אמר אבא בר רב הונא הדא אמרה המכיש בהמת חבירו והלכה והזיקה חייב בנזיקה:

18. חידושי רבינו מאיר שמחה

✓ והנראה לענ"ד דבאמת יש לומר דחיובא דשומר מצד הבעלים היינו שהבעלים חייבין בשמירתו, וכי מסר לשומר הרי מתחייב במה שהבעלים מחייבי, דאל"כ יתחייבו הבעלים לשלם הנזק, ויחזור בעלים ויגבה מאתו, דהא היה לו נזק ממנו וישלם הוא להבעלים, וא"כ אין שום ילפותא להמכיש בהמתו של חבירו, אבל כאן באפטרופוסין שהיתומין לאו בני חיובא נינהו דאין מעידין שלא בפני בעלים, והעדאה בפני בעלים בעי [עיין תוספות ושיטה], או מצד שאפטרופוס שפשע פטור כשיטה חדא [בתוספות ושיטה] ולכך סבר דגבי מעלית יתומין לכי גדלי לתלמודא דילן.

✓ וירושלמי דלא מדכר שחורין ונפרעין ע"כ סבר דאפטרופוסין לחודא משלמי, וע"כ משום מאי דלא שייך טעמא דשומרים וכמו שפירשתי וע"כ דטעמא דחיוב עצמי להן [וכמו"ש תוספות בזה] דלענין נזיקין איקרו בעלים כל מי שבידו לשומרה, והכא דאפטרופוסין קיבלו עליהן שמירתן [ותלמודין סבר דע"ז לא מקבלין] ובידן לשומרן ויד שלהם כבעלים לכל דבר, חייבין על נזקי הבהמה חיוב עצמי ואעפ"י שאין הבהמה שלהן חשובה כבהמתן לחייב על נזיקה, א"כ שפיר למד מכאן המכיש בהמת חבירו והוא הסיבה לנזיקה חשובה כבהמתו לענין חיוב הנזיקין ונכון מאד.

✓ נ"ו ע"ב הכישה אמרת לן. בירושלמי לעיל (פרק ד' ה"ד) על משנה דמעמידין להם אפטרופוס קאמר אמר אבא בר רב הונא דהא אמרה המכיש בהמת חבירו והלכה והזיקה חייב בנזיקה ועיין פני משה ומראה"פ ונכון דבר. אבל מדברי רשב"א (בסוגיין) כפי שהביא הירושלמי הנזכר למדתי דקאי על מ"ד דמעלית אפטרופוסין גובה דלעיל בירושלמי עיי"ש, אולם צ"ע ומובן אטו בלא זה לא ידע דשומר חייב, הא משנה מפורשת מסרו לש"ח כו' כולן נכנסו תחת הבעלים.

19. ספר דבר יעקב

[ז] אלא לעולם לא תיפוך ומזיק שאני - מבאר הרא"ש [הובא במהר"ם] שהי תקנה לטובת העולם שלא ירבה להזיק נזקקין לנכסי יתומים אפי' כשהם קטנים. והא דאמרינן שאין נזקקין לנכסי יתומים אא"כ ריבית אוכלת בהן, מיירי בחובות שלא שייך בהם תיקון העולם [אלא תקנת היתומים].

20. ספר שערים מצויינים בהלכה

✓ מכאן הביא ראייה בהגהות אשר"י לקמן (פ"ה סי' ט), דקטן שהזיק חייב לשלם כשיגדיל, דהא חוזרין ונפרעין מיתמי לכו גדלי, וכש"כ היכא דאזקי נפשיהו. ועי' בפלפולא חריפתא (אות ז) לחלק, דדוקא בשור מועד התקינו מפני תיקון העולם, משא"כ קטן יכול בקל להשמר שלא יזיק, ואין כאן תיקון העולם לחייב קטנים שישלמו להזיקן לכושיגדלו. ועי' במשל"מ (מלוה פ"ד הי"ד ד"ה והיכא) שהביא מהנמוקי"י כאן דאפשר לאפוטרופא למיקם בנטירותא דשור ומשו"ה משלמין, אבל בהזיקן דקטן פטירי משום דאי אפשר לאפוטרופוס למיקם בנטירותיהו, ואי מוקמינן למגבע מממונייהו

מכלינן להו לממונייהו, באופן שהגהות אשר"י תמוהין וסברא יחידאה היא, שהרי כל הפוסקים הסכימו שקטן שהזיק פטור אפילו לכושיגדיל. וברמב"ם (טוען פ"ה הי"א) כתב דאם טען הגדול את הקטן בנוקין וחבלות אע"פ שמודה ואע"פ שיש לו ממה לשלם פטור, ואפילו לאחר שהגדיל. וכתב עוד (חובל פ"ד ה"כ) דאע"פ שהגדיל הקטן ונתפתח החרש ונשתפה השוטה אינם חייבים לשלם, שבשעה שחבלו בהן לא היו בני דעת. ועי' בשו"ת מהר"י מברונא (סי' יט) דאפילו קטן מופלא סמוך לאיש פטור, דלא אמרו כן אלא לענין נדרים. ועי' מה שכתבנו לקמן (פו. ד"ה והם שחבלו).

21. ספר דבר יעקב

ב] רבי יוסי בר חנינא אמר מעלית אפוטרופוס חוזרין ונפרעין מן היתומים לכו גדלי - בהג' אשרי [להלן פו.]. הוכיח מכאן שקטן שהזיק בקטנותו חייב לשלם לכושיגדל [וכן הוכיח מרש"י להלן צח.]. הרא"ש שם חולק וסובר שקטן פטור לגמרי. השו"ע [סימן תכד-ח] כתב שקטן שהזיק פטור גם לכושיגדל. וכתב הגר"א שזה דלא כהג"א בשם רש"י. הפלפולא חריפתא [אות ז] דוחה הראיה של ההג' אשרי, דשאני הכא בשור, שתיקנו משום תיקון העולם שלא יכולים להשמר משור מועד, אבל מפגיעת קטן בקל יכולים להשמר. ולכאורה קשה מה ראית ההג' אשרי, שאני הכא שתיקנו כן כיון שאם יגבה מהאפוט' מינעי ולא עבדי, אבל בנוקי קטן שליכא אפוט' לא חל כלל חיוב תשלומין.

22. ספר דבר יעקב

ג] רבי יוסי בר חנינא אמר מעלית אפוטרופוס - הרשב"א מביא הירושלמי שמכאן ראייה שהמכיש [נתן מכה] לבהמת והלכה והזיקה חייב המכיש בנוקה. ומבאר האבן האזל [נוקי"מ פ"א אות ט] כוונת הירושלמי שחיוב האפוט' הוא משום שנחשב שהכיש הבהמה, וחייב מדין מעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו.

23. יד מלאכי כללי התלמוד כלל תקע

רבי יוחנן ור' יוסי בר חנינא היכא דפליגי, פלוגתא דרבנן הוא כמאן פסקינן דלדעת הרא"ש ור"ת ור"י ברצלוני הלכה כר' יוחנן דרביה דר' יוסי בר חנינא הוה ולדעת הרמב"ם והרמ"ה הלכה כר' יוסי בר חנינא משום דאמרינן עליה בגמרא

דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא עיין הרא"ש ספ"ד דב"ק וכנה"ג ח"מ סוף סי' ת"ו וה"ה והכ"מ רפ"ו מהלכות נזקי ממון ומצאתי להרי"ף ז"ל בר"פ האשה שנפלו שבמחלוקת ר' יוחנן ור' יוסי בר חנינא הביא דברי שניהם ולא הכריע כנראה דספוקי מספקא ליה הלכה כמאן וכמ"ש שם בעל פורת יוסף ע"ש אך הרא"ש שם הכריע כר' יוחנן משום דתניא כוותיה ואיכא למידק על זה דמשמע מדבריו דאי לאו דתניא כוותיה היה פוסק כר' יוסי בר חנינא לגבי ר' יוחנן ודבר תימה הוא דהא בספ"ד דב"ק דאייטנא כתב איהו גופיה דהלכה כרבי יוחנן משום דרביה דר' יוסי בר חנינא הוה ויותר תימה הוא דבהדיא כתב הרא"ש בפרק הכותב גבי ינתנו לכושל שבהן שר' יוסי בר חנינא הוה קשיש טפי מר' יוחנן וזה וודאי סותר למ"ש הוא עצמו בהדיא דב"ק דר' יוחנן רביה דר' יוסי בר חנינא הוה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ואמת הדבר שאחר עידן ועידנין מצאתי להר"ב לחם חמודות בפ"ב דחולין סי' ט' שגם הוא נתעורר בזה ונדחק לתרץ שצריכים אנו לומר דתרי רבי יוסי בר חנינא הוו וכן ראיתי בספר חזון נחום על סדר קדשים דף ק"ל ב' שכתב דצ"ל דר' יוסי בר חנינא לחוד ור' יוסי ברבי חנינא לחוד לפי שסתור דברי עצמו מהבבלי לירושלמי אך דעתי לא נתקררה בזה דזה מנין להם והן אמת שמצאתי להתוספות ז"ל בפ"ד דנזיר [דף] כ"ט א' ד"ה ה"ג שהכריחו דתרי ר' יוסי בר חנינא הוו אבל בפירוש איתמר שם דחד מיניהוהו הוא תנא מדהווכר בברייתא ובשני המקומות של הרא"ש דסתרי אהדי בתרווייהו מוכח דאמורא הוא מדפליג עם ר' יוחנן ושהוה תרי ר' יוסי בר חנינא אמוראי לא אמרה אדם מעולם ולי הדיוט צ"ע.

ואיך שיהיה נלע"ד פשוט דדברי הרא"ש דב"ק עיקר דהא תלמוד ערוך הוא בדינו בסנהדרין [דף] ל' ב' דר' יוחנן סמכיה לר' יוסי בר חנינא ואמר לו בני אמור לי כיצד שמעת וכו' ע"ש וטפי הו"ל להרא"ש לאתווי ראייה למילתיה מהך דסנהדרין מההיא דמייתי מפרק הגזול בתרא דף קי"ב ב' דקאמר קבלה מיניה ר' יוסי בר חנינא וכו' דאחרי המחילה הראויה אין ראיתו זאת מכרעת לפק"ד דהא מסקינן בפרק כל הנשבעין [דף] מ"ז ב' דקבלה רבי מיניה דר' חייא בר אבא אע"ג דתלמיד דר' יוחנן הוה שלמד לפני רבי והכי נמי אשכחן בפרק המזבח מקדש [דף] פ"ז א' דלא קבלה רבא מיניה דרביה הרי דלאו בקבלה תליא מלתא וצא ולמד עוד דר' יוסי בר חנינא תלמידו דר' יוחנן הוה מסדר ישיבתם בישיבה של מעלה וכדאיתא בפרק השוכר את הפועלים [דף] פ"ה ב' אמר ר' זירא אמש נראה לי ר' יוסי בר חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תוקע (פירוש בישיבה של מעלה) אמר לי אצל רבי יוחנן ור' יוחנן אצל מי אצל ר' ינאי וכו' הרי דתלמיד אצל רבו הם יושבים ואף לדעת הרמב"ם והרמ"ה דפסקו כר' יוסי בר חנינא לגבי ר' יוחנן מודו וודאי דתלמיד ר' יוחנן הוה אלא דפסקו כוותיה משום שאמרו עליה בגמ' דדיינא הוה ונחית לעומקא דדינא ותדע לך שכן הוה דהא בפ"ד דמעילה [דף] ט"ז ב' איתא והתניא ר' יוסי בר חנינא קמיה דר' יוחנן ולדעת הרמב"ם כל היכא דאמרינן כן תלמידו היה מדתני קמיה וכמ"ש הכ"מ בפ"ו מהלכות מזוזה הלכה ו' וזה ברור.

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת יש לתמוה הפלא ופלא על תלמידי רבינו יונה שבפרק הכותב כתב ר' בצלאל בשיטה מקובצת שלו דף צ"א א' בשם וז"ל וצ"ע למה לא הביא הרי"ף בהלכותיו דברי ר' יוחנן דהוה בתרא טפי מר' יוסי בר חנינא ע"כ והיא כשגגה שיצאת מלפני השליטים דזה הוה נגד תלמוד ערוך דסנהדרין שהבאתי ודבריהם הם שצריכים עיון וע"ע בפרק חזקת הבתים [דף] ט"ל א' דאיתא התם אשכחינהו ר' יוסי בר חנינא לתלמידו דר' יוחנן א"ל מי שמיע לכו מר' יוחנן מחאה וכו' ע"ש ומכאן אתה דן דבתרא מר' יוחנן הוה הפך דבריהם וע"ע בכללין דלקמן ובכנה"ג י"ד סי' י"ג הגהות הב"י אות ב' אחר זמן מצאתי בספר ראייה הרא"ש שבהלכה קל"ז כתב דלא קי"ל כר' יוחנן אלא לגבי רב ושמואל אבל לגבי ר' יוסי בר חנינא לא והוה פלא ועיין ספר קרבן נתנאל שנדפס מחדש בפרק הכותב סי' ב' שלא נתחווירו לי דבריו בזה:

24. דף על הדף בבא קמא דף לט עמוד א

בגמ': מעליית מאן ריו"ח אמר מעליית יתומין ריב"ח אמר מעליית אפוטרופוס.

ברא"ש כאן (הלכה ה') כתב דהלכה כרב יוחנן שהוא רבו של ר' יוסי בר חנינא. **ותמה בפלפולא חריפתא דבכתובות** (פ"ט הלכה ב') גבי פלוגתא דרבי יוסי בר חנינא ורבי יוחנן בביאור דברי רבי טרפון ינתן לכושל שבהן, **כתב שם הרא"ש דעבדינן כרבי יוסי בר חנינא דאיהו קשיש טפי מר' יוחנן, ואילו הכא כתב דר' יוחנן הי' רבו של ריב"ח.**

ותירץ בקרבן נתנאל (כתובות שם) על פי מש"כ תוס' נזיר כ"ט ע"א דתרי ר' יוסי בר חנינא היו אחד אמורא, **ואחד הי' תנא, וביאר כוונתם מש"כ דהי' תנא היינו כמו רב תנא ופליג שהי' בדור של סוף התנאים לתחילת האמוראים, ולהכי במס' כתובות דהקדים הש"ס ריב"ח לרבי יוחנן ע"כ דזה הי' ריב"ח הראשון שהי' תנא, והוא הי' רבו של ר' יוחנן. אבל הכא הקדים ר' יוחנן לר"י ב"ר חנינא ומשו"ה פסק כאן כר' יוחנן ולא כריב"ח, ע"כ. וכיון בדבריו להגאון בסדר הדורות ערך רבי יוסי בר חנינא (אות ב'), עיין שם בדבריו.**

25. דף על הדף בבא קמא דף לט עמוד א

בגמ': מעליית מאן רבי יוחנן אמר מעליית יתומין רבי יוסי בר חנינא אמר מעליית אפוטרופוס.

בסדר הדורות (תנאים ואמוראים, י) הקשה, דבמסכת כתובות (פד, א) מובאים דבריהם בסדר הפוך, 'ינתנו לכושל שבהם, רבי יוסי בר חנינא אמר לכושל שבראייה, רבי יוחנן אמר לכתובת אשה'. והרי ידוע, שהסדר שבו הובאו דברי האמוראים הם לפי סדר הדורות, וכיצד יתכן סתירה בזה.

וביאר, על פי מה שכתבו בתוספות במסכת נזיר (כט, א ד"ה ה"ג)) 'ר' יוסי בר' חנינא דשמעתין, על כרחך תנא היה, ואינו אותו שבש"ס שזכר באמורא, שהרי אמר ר' שמעון בן לקיש משום ר' יוסי בר חנינא, ור' יוסי בר חנינא תלמיד ר' יוחנן דאמר בפרק שלישי דסנהדרין (ל, ב) דרבי יוחנן סמכיה, ואיך אמר ר' שמעון בן לקיש משמו, אלא ודאי תרין הוו'.

בזה יבואר היטב, דרבי יוסי בר חנינא המובא כאן, זה רבי יוסי בן חנינא האמורא, והוא היה אכן לאחר רבי יוחנן, ורבי יוסי בן חנינא שמובא במסכת כתובות הוא רבי יוסי בן חנינא התנא שקדם לרבי יוחנן.

על פי זה יישב את קושית החוות יאיר (סי' צד) דהנה הרא"ש בסוגיין כתב, 'ונראה לי, דהלכה כר' יוחנן שהיה רבו דר' יוסי בר חנינא, כדמוכח בהגוזל בתרא (להלן קיב, ב), תהי בה ר' יוחנן, וכי מקבלין עדות שלא בפני בעלי דין, קבלה מיניה ר' יוסי בר חנינא כו', ואין הלכה כתלמיד במקום רבו. וקשה, דבמסכת כתובות (סי' ב) כתב, 'ועבדינן כר' יוסי בר חנינא, דאיהו קשיש טפי מר' יוחנן', הרי דברי הרא"ש סותרין זה את זה.

אך לפי המבואר ניחא שפיר, ומיושרים דברי הרא"ש מיוסדים על אדני פז, שכאן הקדים דברי ר' יוחנן לדברי ר' יוסי בר חנינא לפי שר' יוסי בר חנינא תלמידו, לכן פסק הרא"ש כר' יוחנן שהוא רבו, אבל בכתובות הקדים דברי ר' יוסי בר חנינא לדברי ר' יוחנן, לפי שר' יוסי בר חנינא זה הוא תנא רבו של ר' יוחנן, לכן פסק כר' יוסי בר חנינא שהוא קשיש מר' יוחנן. [ועיין שם שציינ עוד דוכתא טובא שמצינו שהיו שני רבי יוסי בן רבי חנינא].

26. ספר נחלת משה

רשות משנה איכא צינייכו. כתב השמ"ק צ"ש הרי יוחנן
דכעט דרשות משנה דכ"ש שנשחיה עיני צעל השור
מחרשות לפקחות ומקטנות לגדלות כן נשחיה חולי השור
ונתפח מהעדחתו ור' יוסי לא ס"ל רשות משנה שאין האדם
שיש לו מזל והשור שאין לו מזל שוין עכ"ל. ולי"ע הא אמרינן
לקמן מ: דאף לגבי שחל אמרינן רשות משנה וכתם לא שייך
האי טעמא ובספר מחזה הצרכים כתב דכעט דרשות משנה
הוא משום דכתיב והועד צבעליו דמשמע דאינו חייב אלא
העידו צו מקודם ולכן אפי"ג דהעידו צבעל השור הקודם
מי"מ כיון דכתיב צעל השור לא העידו אינו חייב נ"ש ור'
יוסי לא חייב לזה וסובר דהתורה אומרת דאינו נעשה מועד
עד שיעידו צו צפני צעליו וכיון דכתיב מועד נשאר מועד
לעולם אף אם יעבור לרשות אחר מועד י"ל דסברת המחלוקת
היא דכתיב אמרינן לעיל טו. דכעט דתם משלם ח"ג הוא
משום דתם שזורים בחזקת שימור קיימי ולמי"ד פ"ג ממונא
הטעם הוא משום דתם רחמנא עליה לפי שלא שכיח כ"כ שחוק
כמו שן ורגל ולא היה לריך צעליו לשמרו כ"כ (עיין מה
שכתבתי התם על הגמרא) אבל מועד דמוחזק ליגה לריך
צעליו לשמרו ואם לא שמרו משלם נ"ש. והנה ר' יוסי סובר
דאף אם השור נכנס לרשות אחר נשאר מוחזק ליגה ולכן

אם השני לא שמר משלם נ"ש אבל סומכוס סובר דרק אלל
בראשון י"א מחזקת שימור אבל אלל השני נשאר בחזקת
שימור דיכול להיות הא דנגח אלל הראשון לפי שהרגיזו
או לא נתן לו מספיק אוכל לכן נגח אללו אבל אלל השני
יהיה ככל השוריש בחזקת שימור.

בחזקתו - א. פירש"י שר"מ סובר רשות משנה. ולפי"ז ר' יוסי סובר דרשות אינה משנה, ולהלן בע"ב נחלקו בזה סומכוס ורבנן, ולפי רבינא [מ.] נחלקו בזה ר' יעקב ור' יהודה. והטעם שרשות משנה מכואר בראשונים כמה טעמים.

א. הנ"י כתב שיכולים הבעלים החדשים לטעון שאילו היו מיעדים השור לפניהם, הם היו שומרים עליו ולא היה נוגח, וא"כ חסר העדאה בבעלים החדשים. ולכאורה טעם זה מובן רק למ"ד ייעודי גברא, אבל למ"ד ייעודי תורא אינו תלוי בבעלים. ב. המאירי [לח:] מבאר שע"י יציאה מרשות לרשות נשתנה מזלו וטבעו של השור. [השטמ"ק בשם ר' יונתן מבאר דכשם שנשתנה ענין בעל השור מקטנות לגדלות או מחרשות לפקחות כן נשתנה חולי השור ונתפא. ולכאורה כונתו כמו המאירי שביאר שע"י שינוי רשות נשתנה מזלו וטבעו של השור. וקשה דא"כ חזר בעליו ממדינת הים למה נחשב לשינוי רשות.] ג. בספר מחזה אברהם ביאר שזה נלמד מקרא הועד בבעליו דמשמע שהתרו במי שהוא בעליו בשעת נגיחה זו, וכאשר משתנה הבעלים לא קרינן ביה והועד בבעליו.

ד. החזו"א [סימן יט לדף מ:] כתב שאין הכוונה שרשות משנה טבעו וכעת מתבטל העדות, אלא שמלכתחילה היה מועד רק לענין רשות זה, ולא היה מועד לרשות אחרת, וכמו מועד לשבתות שאינו מועד לימים אחרים.

ו. ועפ"ז כתב החזו"א שאם נשתנה רשותו ג' פעמים ונעשה מועד מחדש בג' רשויות, הוי מועד לכל שאר הרשויות, ואין אצלו יותר דין שינוי רשות.

ז. עוד כתב החזו"א דהיכא שנעשה מועד ונמכר לאחר ואח"כ הבעלים הראשונים קנו אותו בחזרה, חזר לדין מועד, וזה מובן לפי סברת החזו"א, וגם לפי הנ"י חזר להיות מועד כיון שהשור היה כבר אצלו ולא שמרו, אבל לפי המאירי אינו מועד כיון שנשתנה מזלו.

הברכ"א דן למה דין רשות משנה אינו תלוי

בשאלה האם לייעודי תורא או לייעודי גברא.

ב. האחרונים [חזו"א, קר"ב, קה"י סימן מז-א, דרכ"ד מ:] מקשים לפי ר"ע שסובר יחלט השור, א"כ למ"ד רשות משנה לא משכחת לה שור מועד, דכאשר השור נוגח בעודו תם הוא מוחלט ועובר לבעלים חדשים, ומתחיל העדאה חדשה.

א. החזו"א מתרץ לפי מה שחידש שאם נעשה מועד כאשר נוגח בג' רשויות, שוב הוי מועד לכל הרשויות, א"כ כל שור תם שנגח ג' פעמים הוי נגחן בג' רשויות, והוי מועד לכל הרשויות. ויוצא לפ"ז חידוש שאחרי שנעשה מועד, שוב אינו יכול להעשות תם ע"י שינוי רשות.

ב. עוד מתרץ החזו"א, וכ"כ הקה"י, אם בעל השור סילק לניזק בדמים, הוי כחזור לבעלים הראשונים שחזר להעדאה ראשונה.

ג. עוד מתרץ החזו"א דכל זמן שלא הועמד בדין ובפועל השור שריו ברשותו של הבעלים הראשון, הוי הכל רשות אחת, ואע"פ שאחרי גמר דין יתברר למפרע שהשור היה שייך לניזק, מ"מ ההעדאה תלויה ברשות מי היה השור [במצאות] בזמן הנגיחות. [ולכאורה זה תלוי בטעמים הנ"ל, דלפי הטעם שמשנתה מזלו של השור, מסתבר שאינו תלוי היכן השור נמצא בפועל, אלא בעלים של מי הוא.]

ז. תד"ה אין וכו' וגם אין לומר משום דאיהו גופיה כי מוזיק פטור דפגיעתו רעה ממנו לא כ"ש - פי' כיון דאיהו פטור, א"כ מוכח שהוא מופקע מחיובי ממו, [לשון הנ"י לא בני דעה נינהו ולא חייבינהו רחמנא לא במצות ולא בעונשין ופטורין בנוקי גופן] וא"כ כ"ש שפטור אם שריו הזיק.

הנ"י מבאר שלגבי הקטן עצמו א"א למנות אפוט' לשמרו שלא זיק, ולמנות אפוט' לשלם נזיקהם לא רצו, כיון שע"ז מכלים ממנו, אבל לגבי שור, אפשר לשמור שורן שלא זיק.

הפנ"י מקשה למה אין התוס' דוחים שא"א לפרש כן, דא"כ קשה למה צד תמות במקומה עומדת. ותירץ כיון שבמועד הוי תקנה שחייבים לשלם, תיקנו חכמים צד תמות כמו בתם, ורק

28. רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ו הלכה ו

שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה חזר לתמות, שהרשות שנשתנית משנה דינו, אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו, וכן שור שהועד בפני אפטרופין ונתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן אע"פ שבטל האפטרופוס הרי הן מועדין בחזקתן שהרי ברשות בעליהן הן.

29. מגיד משנה הלכות נזקי ממון פרק ו הלכה ו

שור שהועד ונמכר כו'. שם פרק שור שנגח ד' וה' (דף מ'): מחלוקת אם רשות משנה אם לאו ופסק כרב פפא דהוא בתרא ואוקימתיה בתרייתא דאמר דכולה ברייתא דרשות משנה אתייה והשאלו היינו טעמא דכ"מ שהלך שם בעליו עליו וזהו הטעם לשור שהועד בפני אפוטרופסין וכו' יוסי (דף ל"ט) דאמר הרי הוא בחזקתו אע"ג דמעיקרא אוקימנא הך דר' יוסי משום רשות אינה משנה ואנן קי"ל משנה רב פפא אמר חרש אע"ג דבעלמא משנה הכא לא. זהו דעת רבינו ולא ראיתי חולק:

30. ספר שערים מצויינים בהלכה

רשות משנה איכא בינייהו. פרש"י הרשות שנשתנה לה שיצא מידי אפוטרופוס ונכנס לרשות בעלים, משנה את העדאתו. כתב בערוך השולחן (סי' שפט-יט) כיון דרשות משנה אם מכרוהו הבעלים כשנגח שתי נגיחות, לא נעשה מועד אצל הלוקח בנגיחה השלישית, כיון דמשנהו ממועד לתם, כש"כ שהנגיחות שנגח אצל הראשון אין בכחם

לעשותו מועד אצל השני ורשות אינו משנה, רק כשיצא לגמרי מרשותו, אבל כשיש לו עדיין חלק בו אין הרשות משנהו, וכן משמע מפרש"י כאן.

31. ספר שערים מצויינים בהלכה

ר' יעקב משלם ח"נ, ר"י מאי עבידתיה. כתבו התוס' במס' גיטין (טו. ד"ה או דקאמר) דשמא התנא חיסר בדבריו עי"ש. ועי' בהקדמת ספר שומר אמונים, די' בלשון ר' יעקב משלם סוד נסתר. ועי' בפנים יפות (וישלה ד"ה ואחות לוטן) ששמע רמז לזה שהתנא השמיט תיבת "אומר" לרמז על יעקב אבינו שהיה צריך לתקן עוד החצי, עי"ש. ועי' מש"כ בהגהות מהריעב"ץ. ונראה לפרש דכשאירע דבר זה שהזיק שור חש"ו ולא היה ממי להשתלם, שילם ר' יעקב מכיסו כדמצינו במס' סנהדרין (ו:) בדוד המלך ששילם מתוך ביתו.

32. ספר נחלת משה

דאילו ר' יחזקאל סבר ד' תמות וכו' הלשון דאילו קשה דמשמע דרק ר' יחזקאל סובר ד' תמות במקומה עומדת והוא פליג עליה ודאדרבה כהא סבר כותיה ואלו התיבות "דאילו ר' יחזקאל סבר" כו' ע"ס והכי הגירסא "סבר לה כר' יחזקאל כהא ד' תמות במקומה עומדת" ואת התיבות "ואילו ר' יחזקאל סבר" לריך למחוק ומסתבר דאזכר מדפוס טועה דראה דאח"כ איתא "ופליג עליה כהא דאילו ר' יחזקאל סבר מעמידין" וכו' כתב כאן ג"כ את התיבות "דאילו ר' יחזקאל סבר".

33. ספר שערים מצויינים בהלכה

אי דעבדי ליה שמירה כלל כלל לא בעי לשלומי. כתב הרמב"ם (נוק"מ פ"ד ה"ד) שמרוהו כראוי שמירה מעולה השומרים פטורים והבעלים חייבים. ותמה הטור (סי' שצו) עליו, כיון ששמרוהו כראוי למה הבעלים חייבים. ובמ"מ מפרש דזה הוא דוקא בנוק קרן בלבד, שהיא תמה להן, שבהן הבעלים חייבים אפילו בשמירה מעולה. ועי' בדרישה (שם סק"ז) שתמה עליו, דאיך אפשר לומר דבקרן אפילו בשמירה מעולה חייבים הבעלים, הא בגמ' מבואר דבשמירה מעולה פטור מכל, וכ"כ הרמב"ם עצמו. ועי' בחזון איש (סי' ז"ב) שמכאן מבואר שגם בתם פטור בשמירה מעולה.

34. בגמ': אמר ליה רב אחא בר אבוי לרבינא בשלמא לאבוי וכו'.

הקשה בניצוצי אור, כיצד רב אחא בדברו לרבינא מזכיר את שם אביו אבוי.

והנה בספר הערוך (ערך אבוי), הובאה תשובת רבינו האי גאון, שכתב בזה הלשון, 'אבוי נחמני שמו, ונקיטי רבנן דבר אחוה דרבה בר נחמני ותלמידיה הוה, וכיון דהוה שמיה נחמני בשם אבוהי דרבה, לא הוה קרי ליה כל שעתא נחמני בשם אביו, אלא הוה קרי ליה אבוי בלשון ארמית כאדם שקורא אבי וסלק ליה אבוי, וכיון שהיה מן האבות והגדולים קריוה רבנן הכי'.

לפי זה ניחא שפיר, שאכן לא היה זה שם אביו ממש, ולכן לא נמנע מלהזכיר שם זה בדברו עם אחר.